

Akademik İsa Həbibbəyli haqqında danışmaq mənim üçün çox çətinidir. "Danışmaq"ın yerinə "yazmaq" sözünü yazmağım qədər çətin...

Üst-üstə dörd-beş dəfə təkbətək görüşmüşük, ya da görüşməmişik. Heç bir stəkan çay da birgə içməmişik. Bunu sözləşməmişik. İsa müəllimin özü də mənə zarafatla dörd-beş dəfə deyib. Hər dəfə söyləyəndə nədənsə Lənkeran çayına sevgim birə-beş artıb...

Bizi birləşdirən Mirzə Cəlildir. Fəxarətə deyə bilərik ki, ikimiz də Cəlilçiyik.

"Mirzə Cəlil yanğısı" kitabımı işləyərkən sözlə ifadəsi olmayan qəribə hallar yaşayırdım və onları yazıya almamaq mümkün deyildi.

"Xatiratım"da qəfil gözüme sataşan bu fikirlər isə məni lap sarsıtdı: "Miladın min səkkiz yüz doxsanıncı illərində Nəhrəm kəndində müəllim olduğum vaxt kəndlərimizdə qəribə hallar görürdüm və gördüklərimizi yazıya götürürdüm".

Mirzə Cəlilin bütün yaradıcılığı o qəribə halların, "irreal" situasiyaların proyeksiyasıdır. Təbii ki, bizim yaşadığımız halla Mirzə-

Amma bunu edəndə Səttar Bəhlulzadə səxavəti ilə edir. Azad Mirzəcənzadə, Turan Cavid, Oljas Süleymanov, Natiq Səfərov, Niyazi, Musa Adilov, Aydın Məmmədov, Rüstəm Kamal, Ramiz Rövşən, Vaqif İbrahimov, Rəhman Bədəlov, heç bir zaman 17-ci mürəbbətdən düşməyən Mövlud və başqalarını bu sıraya yazmaq olar.

MONUMENTALLIĞIN MOZAIKASI...

nin gördükləri hallar arasında yerlə göy fərd fərq vardır. Amma kim zəmanət verə bilər ki, yerlə göyün görünməyən bir küncündə məni İsa müəllimlə görüşdürən də məhz həmin metafizik hallar olmayıb? Demək, on illərdir Mirzə qabağımıza düşüb bizi görüşdürmüş...

Əgər belə olmasaydı, altı-yeddi il əvvəl realıqda hələ üzünü görmədiyim, görüşüb əlini sıxmadığım, ancaq Cəlilşünas kimi tanıdığım İsa Həbibbəyli haqqında intuitiv olaraq aşığıdakı sözləri yazıya bilməzdim: "Əsrdaşımız, çağdaşımız olan bu fədakar alim haqqında düşünərkən, müqayisələrin qaçılmaz olduğunu fərqindəyik..."

Dahi Mirzə Cəlil haqqında hamı yazı bilər. Bu, hər kəsin öz haqqıdır. Bir də var, öz ömrünü Mirzə Cəlil ömrünün nəhəng nəhrinə qatıb, sularında yana-yana əridib, onunla birgə məmləkətin hər qarışından və onun həddlərindən çox-çox uzaqlardan keçsən, nəfəsini dərmədən, usanmadan yenidən təkrar-təkrar əvvələ - başlanğıca qayıdasan və bu qayıdış hər dəfə bir nöqtədə dayanmağı deyil, əbədi fasiləsizliyi simvolizə etsin...

Bu yerdə Sizifi xatırlamaq olmur. Biz "Sizif əməyi"nin "izafilik" və "bihudəlik" qatının tam əleyhinəyik. Sizin əllərindən çıxan o daşın altında hər dəfə tabulmuş ədəbi ehkamların - "allah"ların qalib məhv omasına qəlbən inanırıq! Dahi A.Kamyu ilə də razılaşıırıq: Burada Sizif yox, məhz daş qələbə çalır.

Məgər o daş "qələbə çalmış" mətnlərimiz deyilmi?! Biz "absurd" qəhrəmanlara çevrilsək də, qoy mətnlərimiz qələbə çalsın! Baxın, İsa müəllim də məhz bu cür edir, dağdan, daşdan ağır Mirzə Cəlil mətnlərini iyne ilə qazırmış kimi araşdırır, tədqiq edir, hər dəfə iyne ucu qədər irəliləyir, irəliləyir və sonda əllərindən "çıxan" o daş-mətnlə yenidən əvvələ qayıdır...

Efesli Heraklit deyirdi: "İnsanın xasiyyəti (xarakteri) onun təleyini təyin edir". Həqiqət olduğuna yüz faiz inanırıq!

Biz bu fikrə kiçik bir əlavə etmək istəyirik: İnsanın sevdiyi yazıçılar da onun kimliyini göstərir, hansı əqidə və mənəviyyat sahibi olduğunu xarakterizə edir.

Bu aspektdən yanaşılıb qətiyyətlə deyə bilərik: İsa müəllimin böyük alim, vətəndaş, yorulmaz ictimai-siyasi xadim və ümumilikdə, planetar məstəbada Azərbaycançı olmasının mill-i-mənəvi arxeologiyasında da məhz Mirzə Cəlil ruhuna sonsuz sədaqət hissi dayanır...". ("Mirzə Cəlil yanğısı", səh: 15-16). Xalq yazıçısı, akademik Kamal Abdulla nadir hallarda kiməsə mətn ithaf edir.

"Mənim Füzulim" kitabı da İsa Həbibbəyliyə ithaf olunub. Haradasa dahi Füzulinin mərhəmət, eşq, yaxşılıq etmək, "şair sözünün yalan"ından qaçıb daima həqiqətin yanında durmaq üçün göstərdiyi sonsuz çabaları, "salamı rüşvət olmadığı üçün almamayan"lara qarşı apardığı amansız mübarizə və bu mübarizədən usanmazlığı həm də insanları bir sevgi çetiri altında birləşdirirmiş...

İsa müəllim də Füzuli usanmazlığına "mübtəla olanlar"dandır. O, sevgi, zəhmət, sədaqət, elm və təmizlikdən usanmır. Cümlə daxilində "elm" və "təmizlik" sözlərinin yanaşı gəlməsi sırf təsadüf oldu. Amma yox, sözlər cümlə daxilində özləri öz yerlərini müəyyən edib baxılırlar. Təbii ki, insani müdaxilə olmasa...

İsa müəllim elmdə təmizliyin, təmizlikdə elmin mücəssəməsidir; məslək və əqidəsi dəyişməz həmvətənləri ilə bir yerdə (Mirzə Cəlil başda olmaqla!) Füzulinin insan layını simvolizə edir. Başqa cür desək, insan kimi tədqiq olunmayan Füzuli haradasa bir az (bəlkə daha çox?) İsa müəllimlərə bənzəyir...

Hər hansı bir cümlə bir-birini qəddarcasına "itələyən" antonimlərin arxasınca qəddərindən çox yüyürüb ona dəlicəsinə vurğunluğunu ifadə edirsə, ən böyük məğlubiyətə uğramış olur. Az qala ata sözüne çevrilmiş bu deyimdə olduğu kimi: "Alim olmaq asandır, insan olmaq çətin". Göründüyü kimi, cümlənin bütün ağırlıq mərkəzi, energetik gücü iki sözün üzərinə düşür: "asan" və "çətin" antonimlərinin... Onların aralıq məsafəsində isə linç edilmiş qeyri-səlis məntiqin fəryadı eşidilməz olur.

Məhz İsa müəllim kimi böyük alimlər "asan"lıqda "çətin"liyin, "çətin"likdə isə "asan"lığın simvoluna çevrilərək bizə elmin, alimlik və insanlığın sərhədsiz üfüqlərini müdrikcəsinə göstərmiş olurlar.

Sonda etiraf etməyə məcburam, açığı, İsa müəllimin 75 yaşda olmasına heç cür inana bilmirəm, çünki o, ağıla sığmayan gənclik ehtirası, 75-in fəvqündə dayanan hərəkətilik və sonsuz coşqu ilə əziz Vətəninə xidmət edir.

İsa müəllim sələflər-xələflər, fərdlər-kollektivlər, ədəbiyyatlar və mədəniyyətlər arasında genetik-funksional tarazlığı metodoloji cəhətdən ən yüksək səviyyədə quran və onu qorumağı bacaran unikal ictimai-siyasi bir xadim, nümunə olan fədakar bir alimdir.

Qarşıdan gələn illər sonsuz fəzalar deməkdir...

Sonsuz fəzalara qənsər, əziz İsa müəllim!

Mehman Qaraxanoğlu